

Bondgenoot tegen de chaos (6 februari 2011)

Mijn rekenmachientje moest er wel even aan te pas komen. Ik las een kort verslag van een recent congres van de American Astronomical Society, in de wetenschapsbijlage van NRC Handelsblad 22/23 januari j.l. Klopt onze tot nu toe gehanteerde berekening van de afstanden in het heelal wel? We hadden de ‘grens’ van het heelal eerder geschat op zo’n 135 triljard KM afstand (135 KM met 21 nullen). Dat is later bijgesteld tot circa 9 triljard KM. Maar nu blijkt ook dat weer onzeker, volgens het congres. Gelukkig verzekerde een deskundige ons: ‘Ik verwacht niet dat de globale conclusies echt zullen veranderen...’.

Ik bedoel dit niet ironisch ten opzichte van ‘de wetenschap’. Integendeel, het is ongelooflijk wat we – in korte tijd eigenlijk – te weten zijn gekomen over samenstelling en opbouw van de grote structuren in het heelal. En al niet minder over de allerkleinste deeltjes waaruit alles (ook wij zelf) bestaan. En dat er een verband is tussen het ene, die onvoorstelbaar grote afmetingen, en het andere, de minieme deeltjes van deeltjes. Ongelooflijk allemaal. Zeer verwonderlijk ook. En dan wéten we dat we nog heel, heel veel niet weten.

Ik moet denken aan die oude Israëliet die ongeveer 2.500 jaar geleden het boek Job bundelde door allerlei bestaande fragmenten tot een dóórlopend drama te componeren. Hij behoorde tot de kring van de zo geheten wijsheidsleraars, die nadachten over de orde der dingen in al wat bestaat en in al wat gebeurt. Zij waren de wetenschappers van die dagen! Zij probeerden de (on)regelmatigheden van het bestaan op het spoor te komen. Dat bestaan was onzeker, altijd bedreigd ook – alleen al door de grotendeels nog onontgonnen natuur. *Wij* kennen de luxe van ‘ongerepte’ Oostvaardersplassen. Maar *zij* probeerden juist greep te krijgen op die woeste natuur om hen heen. Zij wisten zich voortdurend bedreigd door de chaos. Die kon zómaar toeslaan – ook in het eigen, zo kwetsbare bestaan.

Dat was de inzet van hun speurtocht. Van de Semieten in het Nabije Oosten, van de oude geleerden in het Verre Oosten, van de verhalen vertellers in de Griekse mythologie, enzovoort. Te komen van *chaos* tot *kosmos*, van wanorde tot ordening, langs de orde van *gerechtigheid* in alle bereiken van leven en samenleven. Maatschappelijk en ethisch, politiek en persoonlijk.

Zo ook in het boek Job, in grote lijnen wel bekend. *Geslagen en verslagen* zit Job in het stof, de as van de rouw op zijn hoofd. Zijn vrienden proberen met redeneringen dit onrechtvaardig noodlot te verklaren. Met hooggestemde dogma’s over ‘de godheid, de Almachtige, de Allerhoogste’... Ze móeten wel. Om zo greep te krijgen op het óngrijpbare, die uitbarsting van chaos die Job heeft getroffen. Ook Job zelf houdt hele uiteenzettingen, waaronder een ode aan de menselijke kennis en kunde. Dit prachtige stuk heeft als refrein deze vraag: ‘De wijsheid, waar wordt zij gevonden? En waar toch houdt het inzicht verblijf?’ (Job 28).

Uiteindelijk, na 37 hoofdstukken, spreekt de Eeuwige zelf. Maar nu met de naam ‘Ik zal er zijn’! En dan gaat het inderdaad over de natuur, het licht, de hemellichamen – *en* over allerlei dieren waarvoor wij naar een natuurpark gaan, maar die in de belevingswereld van toen stuk voor stuk staan voor gevaar en ongetemde chaos. ‘Doe jij daar wat aan, Job? Ben jij thuis in die *unheimische* wereld? Je mag het wel van mij overnemen, hoor. En als het je lukt die chaos te temmen, zal ik je loven en prijzen!’ (Job 38-40:9). Job zwijgt.

De Eeuwige gaat door en beschrijft twee oermonsters. Ze hebben de trekken van nijlpaard en krokodil, maar ze staan voor de uiterste chaosmachten. En dan verbreekt Job zijn zwijgen. Hij spreekt, hij zegt aan het slot iets heel bijzonders: ‘Slechts van horen zeggen had ik van u gehoord. Maar nu hebben mijn ogen u gezien. Daarom keer ik mij om en ik keer mij af van stof en as!’ (42:5,6).

‘Gehoord, gehoord – en dan gezien, gezien’: hoe, waar? De voortgang van het drama geeft het antwoord. Job heeft van alles *gehoord*, de ene redenering na de andere. Maar pas in de godsrede over die dieren en vooral die twee oermonsters, heeft hij in zijn verbeelding de Eeuwige *gezien*: als zijn Bondgenoot tegen de chaos. Voorstellingen uit de wereld in en rondom het oude Israël verhelderen dit. We zien hoe een koning de leeuwen temt, met de levensboom en de maan als symbool van de kosmos op de achtergrond. En hoe de Egyptische zonnegod Horus de oermonsters bestrijdt. Zo breekt bij Job een nieuw godsbeeld door: *Die er zijn zal* als Bondgenoot tegen de chaos. Hij staat in zijn protest daartegen niet alleen; hij staat er ook niet alleen voor. ‘Daarom keer ik mij om en ik keer mij af van stof en as!’. En direct in het volgende vers zegt de Eeuwige tegen de vrienden: Job heeft ‘*recht* van mij gesproken, jullie niet’. En zo wordt Job tenslotte – althans op het niveau van de vertelling – recht gedaan.

Ik vind dit een *eye-opener*, dit ‘inzicht’. Voor ieder van ons die zelf weet heeft van jobstijdingen. Maar ook voor ons thema ‘wetenschap en geloof’. Het heeft zin om ordening aan te brengen in het bestaan van mens en wereld. Om vormen van chaos tot kosmos te scheppen. Wetenschap en techniek kunnen dáárvoor dienen. In het geloofsvertrouwen, dat mensen een Bondgenoot hebben wie het om recht en gerechtigheid te doen is, of het nu gaat om het persoonlijk bestaan, of om politiek, economie, armoede, klimaat, hongerprobleem, en zoveel meer. Het heeft zin om beide, geloof én wetenschap, daarop te toetsen, of zij er echt op gericht zijn deze zo geschonden wereld en de altijd weer bedreigde humaniteit te hulp te komen. Beide kunnen immers ook vreselijk misbruikt worden.

‘Slechts van horen zeggen had ik van u gehoord. Maar nu hebben mijn ogen u gezien’. Het blijft een even prachtig als intrigerend visioen.

Moge dat ons, hier of daar, soms even, ten deel vallen.

Niek Schuman